

Mít odvahu k novým myšlenkám

V roce 2021 oslaví Západočeská univerzita své třicátiny. Vstoupí zároveň do dalšího pětiletého období, pro které připravuje nový strategický záměr. Právě teď je tedy vhodná doba pro krátké ohlédnutí, a především pro vytyčení další cesty. Jakým směrem se bude Západočeská univerzita ubírat a co pro její budoucnost považuje za klíčové rektor Miroslav Holeček?

Pane rektore, máte rád sci-fi romány?

Pokud ano, co vás na nich nejvíc baví?

Sci-fi romány mě přitahují od dětství a čtu je dodnes. Uchvacuje mě na nich ta hra s fantazií, která je ale i trochu reálná a svým způsobem se vždycky vztahuje k něčemu, co by třeba bylo i možné, například za tisíce let nebo na jiné planetě. Tato literatura ve mně vždy vyvolávala otázky spojené s tajemstvím vesmíru, ale i otázky filozofické. Třeba Stanisław Lem je v tomto smyslu naprosto geniální autor.

V čem je pro vás žánr sci-fi inspirativní?

Vede nás zejména k tomu, abychom si představili něco, co je daleko za hranicemi všední reality. Myslím si, že právě tento způsob představitosti je základem řady převratných objevů a vynálezů. Čtení sci-fi románů může člověka nejen inspirovat, ale především mu dodat odvahu se zabírat i nápady, které vypadají na první pohled jako zcela nerealizovatelné. I v běžném pracovním životě, obzvlášť

v tvůrčím prostředí univerzity, je třeba mít odvahu k novým myšlenkám, nenechat se ubít všednodenností. Sci-fi literatura mě také přivedla na to, jak pozoruhodné je propojování myšlenek z různých oborů.

O propojování oborů mluvíte často. Fandíte projektům mezifakultní spolupráce. Bude toto téma i součástí připravované strategie univerzity, nebo – abychom byli přesní – strategického záměru pro roky 2021–2025?

Ano, pestrost a zároveň blízkost oborů – to by naši univerzitu mělo ještě více formovat. Musíme upozornit na to, v čem jsme jedineční, a mezioborové vztahy jsou takovou oblastí. Interdisciplinární aktivity jsou pro současný svět velmi typické. Například ve špičkových technologiích se prolíná umění čistě technické se znalostí biologie či ekologie. Interdisciplinarita je téma, které daleko přesahuje pouze úvahy o univerzitě, je to otázka směru, jakým se vyvíjejí věda a technologie. Myslím si, že k tomu

máme hodně blízko a jsme takové interdisciplinární práce schopni. Navíc na univerzitě panuje v této věci základní shoda. Nesmíme ale nechat kvalitní záměry ztroskotat na detailech, na dílčích neshodách mezi pracovišti a podobně. Pevně věřím, že to pro nás problém nebude. Zkrátka musíme spolu mluvit, spolupracovat a nevidět za prahem své kanceláře jen konkurenci. Pak můžeme být univerzitou nabízející kvalitní interdisciplinárně zaměřené studijní programy, jejichž absolventi budou vnímat mezioborové přesahy a budou skutečně připraveni pro uplatnění ve velmi proměnlivém světě 21. století.

V čem dalším se v nové strategii odráží naše jedinečnost?

Například v naší poziční výhodě, která nám umožňuje působit také v Karlovarském kraji. Pokud se k tomuto záměru jasně přihlásíme, je to obrovský signál i pro politiky. Tento region může využít podpory z evropských fondů nebo ze státního rozpočtu. Právě v této oblasti

můžeme získávat zdroje, nikdo jiný na to není připraven. My ale musíme udělat první krok. Přál bych si tedy, aby si univerzita jednoznačně řekla, že chce v Karlovarském kraji působit.

Jak vidíte budoucnost ZČU v oblasti vědy a výzkumu?

Jsme poměrně unikátní v tom, že se zde vybudovala čtyři výzkumná centra. Měli bychom si ale položit otázku, jak co nejlépe zajistit jejich další fungování. Existence výzkumných center je pro ZČU natolik významná, že bychom měli udělat vše pro jejich stabilní, dlouhodobý perspektivní rozvoj. Jde o využití jejich synergie, dovedu si představit i těsnější spolupráci výzkumných týmů, cílenější využití přístrojového vybavení a podobně. Také je třeba se vážně zabírat otázkou finanční stability těchto center, protože pro jejich rozvoj je zcela zásadní, aby zde dlouhodobě mohli pracovat mladí výzkumníci, aby se vraceli odborníci ze zahraničí, popřípadě abychom dokázali zaměstnávat i zahraniční experty. Na tom

se myslím všichni shodneme. Je ovšem důležité, aby i v situaci, kdy se tyto otázky mají řešit na celouniverzitní úrovni, panovala mezi jednotlivými aktéry důvěra.

Ano, důvěru často zdůrazňujete...

Čím déle působím ve své funkci, tím víc se právě k takovým základním hodnotám vracím. To, aby na univerzitě fungovala vzájemná důvěra, vidím jako klíčové. Ať si vytyčíme jakékoliv cíle, bez ní se rychle rozdrolí. Nedomůžeme se pak za ně ani společně postavit.

Často zmiňovaným tématem současného světa je udržitelný rozvoj. Jaká by měla být role Západočeské univerzity v této oblasti?

Myslím si, že univerzity tuto problematiku silně vnímají a reagují na ni – především proto, že s ní souzní generace současných a budoucích studentů. Ti mají často pocit, že je předchozí generace doslova připravily o možnost žít ve zdravém světě. Zajímá je, jestli je ve škole dostatek nádob na separovaný odpad, jak často se stříhají trávníky, zda menza nabízí dostatek vegetariánských jídel nebo jestli univerzita na svých akcích například omezuje jednorázové obaly. Je to jistá společenská odpovědnost univerzit, aby byly vzorem v zavádění postupů vstřícných k životnímu prostředí a aby i nabídkou studijních programů vyjádřily, že toto téma vnímají jako společensky významné. Přeji si tedy, abychom byli univerzitou, která si tento přístup vezme za svůj.

Jak podle vás vlastně univerzita naplnila dlouhodobý záměr pro roky 2016–2020? Jeho krédo znělo: „Stojíme za hodnotami, které ob stojí v měnicím se světě.“ Klíčové cíle byly formulovány jako: kvalita a relevance, internacionalizace a otevřenost, partnerství a diverzita.

Kvalita je krásné slovo, se kterým při formulaci strategického záměru všichni souhlasí, ale realizace je velmi trnitá. Každý má své představy, jak ji zajistit, ale málokdo připustí, že vedení univerzity bude na fakulty a další součásti univerzity vyvíjet i určitý tlak. Cíl nám všem byl srozumitelný, chtěli jsme mít institucionální akreditaci, ale jednotlivé kroky na této cestě nebyly jednoduché. Proto jsme také nebyli zdaleka mezi prvními školami, které institucionální akreditaci získaly. Potřebovali jsme čas, abychom se interně domluvili. A opět se ukázalo, jak moc je důležité, aby tu panovala elementární důvěra. Myslím si, že jsme nakonec v institucionální akreditaci obstáli velmi dobře a že jsme se v oblasti kvality hodně posunuli. Je to ale cesta, která se stále musí prošlapávat. Podstatné je, aby tuto cestu akademická obec přijala za svou.

Jak hodnotíte oblast internacionalizace?

I tady jsme šli trochu na nový terén. Spolupráce se zahraničím tu byla vždycky, ale doba chtěla mnohem významnější otevření se světu. Šlo jednak o to, abychom byli připraveni na příjezd zahraničních studentů, lektorů

a odborníků z hlediska řekněme technického, ale také abychom přijali za své, že ze zahraničí přichází konkurence. V tom se myslím, a netýká se to samozřejmě jen naší univerzity, nejvíc vzdalujeme zahraničním univerzitám, kde je zcela samozřejmé, že přijdete na katedru, kde jsou třeba tři její absolventi a zbytek jsou zahraniční odborníci nebo lidé pocházející z jiných škol a regionů. O internacionalizaci tedy stále bojujeme. I tady je důležité, jak ji přijme akademické prostředí. Musíme najít odvahu otevřít se světu – fakticky. I v tom, že připustíme konkurenci a že si nebudeme budovat jakési vnitřní zacyklení, kdy se lidé navzájem utvrzují, jak jsou dobří, a celá škola se pak sune spíše k provincionalitě než výrazné prosperitě. Otevření se světu přináší nové podněty, na řadu věcí se můžeme podívat jinak a také můžeme mnohem lépe posoudit naše vlastní kvality.

Třetím cílem bylo partnerství a diverzita.

V této oblasti jste spokojen?

Na Západočeské univerzitě bylo vždy zvykem spolupracovat s různými podniky a institucemi. V tom jsme vždycky patřili k výborným vysokým školám a v této cestě jsme pokračovali. Myslím, že i vybudování výzkumného centra NTC na začátku tisíciletí přispělo k rozvoji partnerství a k dobré spolupráci ZČU s průmyslem.

Na vybudování NTC jste se podílel. Bylo to ale až pár let poté, co jste na Západočeskou univerzitu přišel. Jaká to tehdy vlastně byla univerzita?

Univerzitu jsem po přechodu z Výzkumného ústavu Škoda vnímal jako ohromnou příležitost. Oslovila mě možnost svobodného bádání, kde se mohl člověk pokoušet získat granty v oblastech, které ho baví a naplňují. Také jsem si přál vyučovat a zaujalo mě, že jsem se mohl pokusit zformovat předměty tak, jak jsem to nejlépe cítil. Vytvořil jsem několik předmětů, které se dodnes vyučují. Později jsem se zapojil právě do procesu vzniku ústavu pro aplikovaný výzkum, dnešního NTC, a jsem moc rád, že s obrovským přesahem dodnes naplňuje své poslání.

Mluvili jsme o sci-fi. Věřím, že ještě v 80. letech by pro vás byla dost sci-fi představa, že se jednou stanete rektorem Západočeské univerzity. Předpokládám, že jste kandidoval a posléze nastupoval s tím, že určité věci chcete změnit...

Ano, taková představa pro mě byla naprosto sci-fi i rok předtím, než mě kolegové přesvědčili, že bych měl kandidovat. Poprvé jsem kandidoval v roce 2010, ale zvolen jsem byl až o čtyři roky později. Už během první volební kampaně jsem poznal, jak složitý systém univerzity je a že zájmy fakult jsou často zcela protichůdné a je velmi obtížné hledat nějakou společnou, celouniverzitní strategii. Silně jsem si uvědomil, že potřebujeme mít alespoň elementární jednotu, základní vizi, za kterou se postavíme. Už tehdy jsem pochopil, že cesta k této vizi, cesta k progresivnímu rozvoji potřebuje vzájemnou důvěru

uvnitř univerzity. Že je potřeba dát stranou to, co fakulty a ústavy rozděluje, a naopak hledat, co by nás mělo sjednocovat. To platí stále.

Jak vidíte obecně budoucnost vysokého školství? Někteří lidé považují vzrůstající počet vysokoškolsky vzdělaných obyvatel za jakýsi důkaz toho, že se vysokoškolské vzdělání devaluje. Předpokládají, že s vyšším počtem vysokoškoláků klesá kvalita. Jak to vnímáte vy? Mělo by u nás být více vysokoškolsky vzdělaných lidí? (V roce 2017 u nás činil podíl lidí ve věkové skupině 15 až 74 let, kteří dosáhli vysokoškolského vzdělání, 20 procent. To je o 7,9 procent víc než o deset let dříve. Ve srovnání s průměrem EU jde ale o 6,4procentní schodek. U mladších ročníků se však rozdíl stírá. – pozn. red.) Odpověď na tuto otázku závisí na tom, co vlastně od vysokoškolského vzdělání chceme. Je to tedy politické rozhodnutí. Pokud chceme zvýšit procento lidí s vysokoškolským vzděláním, musíme počítat s tím, že požadavky na studenty budou jiné. Nedá se jednoduše odpovědět, že správná cesta je mít tvrdé požadavky, a tedy málo vysokoškolsky vzdělaných lidí, nebo se více rozkročit, požadavky upravit a podíl vysokoškoláků zvýšit. To, že má člověk vysokoškolské vzdělání, je ale vždy určité plus, protože vysoká škola studenty formuje. Domnívám se, že tak byly apely Evropské unie na vyšší podíl vysokoškoláků vždy míněny. Vysoká škola ale musí nabízet pozitivně formativní prostředí, v němž skutečně panuje akademická svoboda spojená s určitou zodpovědností, již si jsou studenti vědomi. To může mladé lidi hodně naučit. Na druhou stranu, pokud od vysokoškolského vzdělání chceme špičkové odborníky – strojní inženýry, lékaře a tak dále, musíme připustit, že s kvalitou nelze jít dolů. Myslím si ale, že to se neděje. Těžko se dnes dá lékařská fakulta vystudovat jednodušeji než dříve, ani naše fakulty od požadavku na odborné kvality absolventů nemohou slevovat.

V souvislosti s tím se nabízí také otázka diverzifikace škol. Jak vnímáte tendenci rozlišit vysoké školy v Česku na školy vědecko-výzkumné a školy více orientované na praxi?

Ano, je tady už dlouhodobá tendence odlišit školy řekněme výzkumné, které mají plnohodnotné spektrum vzdělávání, vědy a výzkumu, u nichž se počítá s tím, že se na ně hned tak někdo nedostane, a jejichž absolventi mají známku určité kvality, a na druhou stranu postavit školy, které poskytují vzdělání spíše pro praktické uplatnění. Nejde přitom o to, že by na těchto školách nebyla kvalita, ale je jinak zaměřena. V Německu k něčemu podobnému došlo už před časem. U nás politická reprezentace našťastí nenašla sílu tohle udělat. Měl bych z tohoto kroku velkou obavu, pokud by byl proveden čistě administrativně, nebo řekněme „politickým rozhodnutím“. K určité diverzifikaci dochází už nyní přirozeně tím, že některé obory na některých

školách mají větší prestiž, a školy si tak na jejich základě budují značku.

Pojďme se vrátit do roviny sci-fi. Jak bude podle vás vypadat Západočeská univerzita a vysoké školství v roce 2050, tedy za dalších třicet let?

Ve sci-fi nejde o předvídaní budoucnosti, ale o to, jak je možné si ji představit. Jsou vize optimistické, ale i pesimistické. Já se pokusím nastínit tu optimistickou. Spojuji si ji zejména s tím, že univerzitu, její fakulty a ústavy budou řídit lidé, kteří si budou vzájemně důvěřovat a budou schopni se domlouvat na velkých celouniverzitních aktivitách, s vědomím toho, že celek je mnohem silnější než prostý součet jednotlivých částí. Univerzita pak bude zářit do světa tím nejlepším, co v ní je, tím, co my dnes možná ještě nejsme schopni plně rozvinout v obavách z významnější celouniverzitní změny. Akademici se nebudou obávat vytvářet interní konkurenci přizváním spolupracovníků ze zahraničí. Ve své vizi vidím lidi, kteří věří své univerzitě a bojují za ni jak v národním, tak mezinárodním měřítku. Ale současně to budou lidé, kteří si budou s maximální pokorou vážit toho, že mohou své povolání spojit se skutečně velkým posláním. Vždyť co je více, než možnost formovat budoucí inteligenci národa? Co je krásnější, než možnost svobodně bádát, a přispívat tak ke znalostnímu potenciálu lidstva? A k této představě patří i velmi optimistická vize o progresivním a moudře řízeném vysokém školství, které klade důraz na stabilitu a vytváření férového konkurenčního prostředí. ●

doc. Dr. RNDr. Miroslav Holeček

*1961

Absolvent Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Doktorát získal na Západočeské univerzitě v Plzni, kde se také habilitoval. Začínal jako výzkumný pracovník na Výzkumném ústavu Škoda Plzeň, v roce 1996 přešel na ZČU, kde vyučoval na Fakultě strojní a Fakultě aplikovaných věd. V letech 2007–2015 působil jako ředitel vysokoškolského ústavu ZČU Nové technologie – výzkumné centrum. Rektorem ZČU je od března 2015.